

**EUSKALTZAINDIAK HERRI AGINTEEKIN
EGINDAKO HITZARMENA**

Oñati, 1989-X-7

EUSKALTZAINDIAK HERRI AGINTEEKIN EGINDAKO HITZARMENA

Oñati, 1989-X-7

*Eli Galdos Zubia
herriko Alkatea*

Lehendakari jauna, Euskaltzainburu jauna, Agintari jaun-andreok eta hemen bildu zareten guztioi, agur t'erdi.

Oñati, Oñatiko Unibertsitate zahar hau berriro ere Euskal Herri osoaren erakar zentru bilakatu zaigu. Irekita iraun zuen lau mende ingurutan zehar bere merezimenduz izan zen; gero, gure Euskal Herria moral eta materialki txikituta utzi zuten gerrateen gau ilun eta latzaren ondoren, nostalgiaz beteriko oroitzapen iraunkor bilakatu zen une gogor haietan euskaldun askorentzat, eta batzuk, ezinezko zirudien arren, euren aberkideei, ondamena eta askatasunak galtzeagatiko zauriak sendatzen gorputz eta animar ekin zioten lanean.

Helburu honekin sortu zen batez ere mende honen hasieran, kultura, zientzia eta baita politika errenazimendua ere, ondorioz, oroimenez beteriko Unibertsitate honetan, 1918an Eusko Ikaskuntzaren lehenbiziko Biltzarra ospatu zelarik.

Biltzar garrantzitsu eta aberats honetatik jaio zen Euskaltzaindia, Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroako Foru Aldundien babespean. Gaur, 70 urte igaro ondoren horma hauen artean “Euskara zaintzeko, gaurkotzeko eta batzeko” jaio zen Euskaltzaindiaren hura, beraren lehenbiziko abiapuntura itzultzen da, sendotua, antolatua eta itzal handiz, egindako lanarekiko balantze aberatsa eskainiz, gainera.

Zorionak!

Euskal Herriarentzat ilusioa eta bizinahia berreskuratze bidean, historian parekorik izan ez duen berpizkunde-mugimenduaren emaitzarik ederrenetarikoa izan zen Euskaltzaindia. Nire desioa, eta ziuraski guztio-na ere, hauxe da, gaurko birrelkartze hau, etorkizunaren agerle izan dadila. Bidasoaren alde honetako euskaldun guztiontzat oinarri sendo izateaz gain, lehen bait lehen instituzio bakar berberaren babesean bil

gaitzala, eta Bidasoaren bestekaldeko euskaldunekin hori bera lortu ahal izateko legamia izan dadila. Gure hizkuntza sakratuari esker erraztu dadila gure bat egite hau.

Benetan euskalduna den Euskal Unibertsitate batek asko lagunduko liguke guzti hori lortzeko.

Oñatiko Alkate naizen honetan, ohore handia da niretzat, oñatiar guztien izenean, ongi etorririk beroena zuei luzatzea.

EUSKALTZAINDIAK HERRI AGINTEEKIN EGINDAKO HITZARMENA

Oñati, 1989-X-7

*Jean Haritschelhar
Euskaltzainburua*

Euskal Herriko agintari ohoragarriak,
Andereak, Jaunak,

Zer poza Euskaltzainburuarentzat eta Euskaltzaindiarentzat ikusiz hainbeste jaun andere ohoragarri bildurik gaur Oñatiko Unibertsitate zahar honetan.

Agurtzen ditut Euskaltzaindiaren izenean Euskal Herriko agintariak, Jose Antonio Ardantza, Eusko Jaurlaritzako Lehendakaria; Aladino Colin, Nafarroako Gobernuako Lehendakaritza eta Barne Kontseilaria; Imanol Murua, Gipuzkoako Diputatu Nagusia; Rafael Iturriaga, Bizkaiko Diputatu Nagusi ordea; Alberto Antsola, Arabako Diputatu Nagusi ordea; Eli Galdos, Oñati Jaun Alkatea, azken honi eskertzen dizkiodala orain bertan erran dituen ongi etorrizko hitz sarkor eta amultsuak.

Bazena leku eta egun egokiagorik Euskaltzaindiak Eusko Jaurlaritzarekin, Nafarroako Gobernuarekin eta Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako Foru Diputazioekin ardietsi duen hitzarmenaren izenpetzeko? Ez dut uste. Baina zertako Oñati, zertarako ere Urriaren 7a?

Hain zuzen ere Euskaltzaindiak proposatu du Oñatiko Unibertsitate hau, badakielakotz 1918ko Irailaren 5ean bildu zelarik Eusko Ikaskuntzaren lehenbiziko kongresua, hemengo gela batean erabaki zela Euskaltzaindiaren sortzea eta izendatu zirela lehen lau euskaltzain osoak: Resurrección María de Azkue, Arturo Campión, Julio de Urkijo eta Luis Eleizalde. Oñati da beraz, Euskaltzaindiaren sort-herria eta Oñatiko Unibertsitatea Euskaltzaindiaren seaska.

Euskaltzaindiak proposatu du ere gaurko eguna, Urriaren 7a. Urte bat pasatu zen. Orduko Euskal Herriko lau Aldundiek beren babesa eman zioten Euskaltzaindiari. 1919ko Irailaren 21ean jadanik izendatuak

ziren lau euskaltzainak bildu ziren Donostiako Aldundi Jauregian *Jaun-goikozale*, *Euzko-Deia*, *Jesusen Biotzaren Deia*, *Irugarrengo Prantziskotarra*, *Euskal-Erria*, *Euskal-Erriaren alde*, *Euskal-Esnalea*, *Revista Internacional de Estudios Vascos* eta Baionako *Eskualduna* deritzen agerkarien hautesleekin. Jaun horiek hautatu zituzten beste zortzi euskaltzain oso: Domingo Agirre, Pierre Broussain, Adema apeza, Ramon Intzagaray, Jose Agerre, Juan Bautista Eguzkitza, Raimundo Olabide eta azkenik Ziberoko euskalkiarentzat Aita Pierre Lhande. Hamabi euskaltzain osoek egin zuten beren lehendabiziko bilkura Donostian Gipuzkoako Aldundiaren Jauregian Urriaren 7an, beraz duela 70 urte.

Orduko bilkuraren aktan irakur daiteke Adema apezak onartu ez zuelakotz izendapena Broussain eta Lhande-k aurkeztu zutela Landerretxe apeza, aho batez onartua izan zena. Egun hartan ere Azkue izendatu zuten Euskaltzainburu, Agerre Diruzain, Urkijo Liburuzain eta Eleizalde Zadorlari. Hau izan zen Euskaltzaindiaren lehendabiziko Zuzendaritza. Eta hitzez hitz dakart orain Euskaltzaindiak hartu zuen azken erabakia:

“Azkenik Euskaltzaindiak nondik bere bizipide bilduko ote zuan, kideen artean ikertu zen. Eusko Ikaskuntzak ematen diozkan elpidez ganera, Euskalerriko Aldundi eta beste Baltzu zinezkoeri laguntza eskatu bear zitzaizela erabaki zan”. (**Euskera** 1919, 52 or.).

Hirurogoita hamar urte iragan eta orain izenpetuko den hitzarmenak erakustera emaiten du zenbat aldatu den giroa Euskal Herrian. Euskaltzaindia, 1979ko Otsailaren 26ko Erregeren Dekretuz Institutio gisa onarturik, Euskal Herriko Autonomia Estatutuak euskarari dagozkionetan erakunde aholku emaile ofizial harturik, Nafarroako Gobernuak hizkuntz alorrean halaber aitorturik, osoki ezagutua izana da. Orain artio Hegoaldeko Herri aginteek, bai Eusko Jaurlaritzak, bai Nafarroako Gobernuak, bai ere hiru Foru Aldundiek, banaka, eman diote Euskaltzaindiari diru laguntza ederra, baina hemendik goiti, hitzarmen honi esker aurrerantzeko jardunbidea sendo bermatu asmoz, denak elgarretaraturik —eta hori da gure pozik haundiena— Euskaltzaindiari laguntzeko diru izendapena dagokien aurrekontu lege eta aurrekontuetako foru arauetan agertzen dena, emaitera lotzen dira sei urterentzat.

Diru laguntza horretan sartzten dira langile plantillaren kostua, funtzionamendu eta inbertsio gastuak, bai eta ere Euskaltzaindiak asmatutako lan programak, hiztegi gintzan, gramatikagintzan, euskalki azterketetan, onomastikan eta literaturgintzan. Badakizue, Herri agintari Jaun Andere ohoragarriak, lan eta ikerketa sakon eta luzeetan sartua dela Euskaltzaindia. Zuen diru laguntzari esker jadanik *Orotariko Euskal Hiztegiaren* bi liburuki agertu dira, Gramatikaren bi liburuki ere, Onomastikako lau liburuki, Hizkuntz Atlasaren inkesta bururatuko delarik datorren urtean eta literaturagintzan aurrera doatzilarik ikerketak. Mende honen azken

hamarkadan ikusiko da ixilean eta egunero egiten den lanaren emaitza nasaia.

Ez dut uste holakorik asmatuko zutela lehenbiziko hamabi euskaltzainek, duela hirurogoi eta hamar urte, egunez egun, lehenbiziko eskaria egiten zietelarik Hegoaldeko lau Aldundiei.

Atzoko ametsa gaur bertan gauzaten da, zuei esker eta Euskaltzaindiaren izenean nahi dizkitzuet eskerrik beroenak eskaini.

A C U E R D O
ENTRE EL GOBIERNO VASCO
GOBIERNO DE NAVARRA
DIPUTACIONES FORALES
Y EUSKALTZAINDIA

EKIN ETA JARRAI

EUSKO JAURLARITZA
NAFARROAKO GOBERNUA
FORU ALDUNDIAK
ETA EUSKALTZAINDIAREN ARTEKO
HITZARMENA

Bai, bihotzetik eskermila diotsuet, mila esker horietan zenbait eskaintzen dizkiodala Mari Karmen Garmendia andereari gogo onez eta bere indar guziz bateratu dituelakotz akordio horren hari guztiak.

Ateak zabalik daude beste Herri Aginteentzat eta orain gogoan ditut Iparaldekoak. Nere ametsa, zoroa beharbada, da heiek ere kontutan har ditzaten Euskaltzaindia eta egiten dituen lanak.

Gaurko eguna historikoa da Euskaltzaindiarentzat. Euskararen one-rako jarraikiko da Euskaltzaindia, atzo bezala bihar ere, kar haundiagoa-ekin Herri aginteen laguntzari esker.

EUSKALTZAINDIAK HERRI AGINTEEKIN EGINDAKO HITZARMENA

Oñati, 1989-X-7

*Imanol Murua
Gipuzkoako Diputatu Nagusia*

EUSKO JAURLARITZA, NAFARROAKO GOBERNUA, FORU ALDUNDIAK ETA EUSKALTZAINDIAREN ARTEKO AKORDIOA

Jaun Andreok:

Bi hitz egiteko zoria eta ohorea dut, Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako Foru Aldundien izenean, Oñatiko herri ederrean ospatzen ari garen ekitaldi honetan, lurralde honetako Diputatu Nagusi naizenez gero.

Hiru Foru Aldundiei dagokien aldetik, uste osoan gaude, akordio hau sinatzearekin hau baizik ez dugula egiten: Gure aurrekoek euskarari buruz edukitako filosofia jatorrenari eutsi, eta aldi berean, modurik egokienean filosofia horri erantzuna eman, gaurrengungo herrigintzak gure esku uzten dizkigun ahalmen eta indarrak erabiliz.

Oñatiko kongresuak ongi azpimarraturik utzi zuen euskarari dagokion benetako ikusmoldea. Eta ordutik hona Euskaltzaindia eta Diputazioen arteko loturak aldakorrek izan badira ere, azpi-azpian beti pentsamolde ber-bera egon da, filosofia bera, hartu eman horietan.

Euskarari buruzko ikuspegi hau modu askotara ager badaiteke ere, gaur hemen, kongresuan aipatutako hitz batzurekin emango nuke aditzera. D. Julio de Urkijok orduan esandakoak dira, eta, gaurtik begiratuta, benetan entzungarriak:

“Me atrevo a afirmar, que si las Diputaciones Vascas... fomentaran el estudio de la lingüística en nuestro país, si crearan pensiones, si establecieran cátedras, si fundaran un laboratorio de fonética experimental, si ayudaran a la terminación del diccionario del atlas lingüístico... se harían dignas del aplauso y del reconocimiento de todos los vascos y de los hombres cultos en general” (Actas, 427 or.).

Orduan bezala gaur ere, aho batez eskatzen da, hizkuntzari buruzko ikaskuntzak sortu eta indartu beharra. Eta horretarako diru-laguntzak eta katedrak eskatzen dira. Eta gaurregun oraindik osabetetzen ari garen zenbait lan jakin ere aipatzen da: Azkueren hiztegia bukatzea, atlas linguistikoa burutzea, fonetika esperimental laborategi bat eraikitzea eta abar.

Orduko beharrak ditugu, orduko asmoak, orduko erantzunak euskararen inguruan. Eta filosofia hori bera dago gaur guk hemen sinatzen dugun akordio honen mami-mamian.

Gauzak horrela zeuden une hartan, Oñatiko Kongresuan, eta hizkuntza izeneko sailean, erakunde bat antolatzea eskatzen da, euskara ikertu eta zainduko duena.

Eusko Ikaskuntzak, herri honetan bertan, 1918an, egin zuen biltzarran sortu zen Euskaltzaindia Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroako Diputazioen babesean.

Eta araudiak onartu eta euskaltzainak aukeratu ondoren Gipuzkoako Foru Aldundian egin zuen lehen bilera, gaur 70 urte.

Handik laster urte beltzak eta luzeak ezagutu ditu gure Herri honek, Herri honen Erakundeek, Diputazioek, Euskaltzaindiak eta euskarak, euskarak eta Euskaltzaindiak bizirik irauten izan zuten lanik asko erasoaldi gogor hartan.

Baina askatasun-bidetik abiatu bezain azkar euskararen eta Euskaltzaindiaren ardura beren gain hartu zuten Euskal Erakunde Demokratikoek, ahal zuten neurrian. Egoitzak, bulegoak, baliabideak eta diru-laguntzak eskaini zizkieten lehenengo egunetik lau Diputazioek.

Ongi jabetzen gara, denbora berriagoi erantzun asmoz sinatzen dugula Oñatiko Akordio hau.

Gaurregun euskarak, sozio-kultur ikuspegitik begiratuta, leku zabala goa hartzen du herrigintzaren proiektuaren barruan. Bestalde, desapio berriak eta minberak ditu hizkuntzak gaurko egoera sozio-kulturalean, erantzun azkarra eta sakona eskatzen duen egoera berrian.

Bestalde, gaurregun hor dago Euskal Unibertsitatea, euskarari eta euskal literaturari buruz ikerkuntza eta zabalkuntza hasi dituen gure hizkuntzaren mesedetan. Eta hor dago hizkuntz politika gero eta egokia. Eta hor dago azpiegitura indarberritzen doana, Euskararen sustapenerako.

Egoera honetan guztian, badu zereginik Euskaltzaindiak. Aspaldi hasitako lanak aurrera eramateko, Unibertsitateen arteko ikerketak uztartzeko eta ikerketen emaitzak zabaltzeko beharrezko ikusten dugu Euskaltzaindia bezalako Erakunde baten indarra. Eta beharrezko ikusten dugun

arabera, erakundeari eustea, arnasa ematea, horrela lehenagoko asmo haiek gaurregun ere garatu eta bete ditzagun euskararen onerako.

Iritsi zaio euskarari laguntza oparoak eskuratzeko garaia. Eta guk Akordio hau sinatzen dugu, ustez aurrerapauso bat ematen dugula euskararen alde, aurrekoan haritik eta gerora begiratur. Eta hainbeste euskaldun eta euskaltzalek nahi dutenari atxekimentua edukiz. Geroak esan beza, zuzena eta bidezkoa ezizik, bete-betean asmaturikoa izan zela gaur Oñatin sinatzen dugun Akordioa. D. Juliok iragarri bezala, izan dezagula euskaldunen onarpena eta aitopena, eta orohar gizon-emakume kulturadunena.

EUSKALTZAINDIAK HERRI AGINTEEKIN EGINDAKO HITZARMENA

Oñati, 1989-X-7

*Aladino Colín Rodríguez
Consejero de Presidencia e Interior
del Gobierno de Navarra*

Intervención del Consejero de Presidencia e Interior del Gobierno de Navarra, Don Aladino Colín Rodríguez, en el acto de firma del Acuerdo de Colaboración entre Euskaltzaindia y el Gobierno Vasco, el Gobierno de Navarra y las Diputaciones Forales de Araba, Bizkaia y Guipúzcoa.

Excmos. e Ilmos. Sres. Señoras y Señores.

Quisiera, en primer lugar, expresar mi profunda felicitación y mi reconocimiento a Euskaltzaindia porque ha sido, con su rigurosa labor científica e investigadora sobre el Euskera, con la que ha conseguido, a través del convenio que acabamos de suscribir, comprometer a los Gobiernos Vasco y de Navarra y a las Diputaciones de Alava, Vizcaya y Guipúzcoa en la financiación estable de sus actividades y proyectos.

Desde su creación, Euskaltzaindia ha contado con el apoyo de Navarra, que siempre la ha considerado como una institución fundamental para el desarrollo del euskera.

Sin duda por ello la Diputación Foral de Navarra adoptó el día 1 de Septiembre de 1919 el acuerdo de “Aprobar el proyecto de la futura entidad o Academia de la Lengua Vasca formulado por el Congreso de Oñate”. Fue el inicio de una serie de actuaciones que, en colaboración con la Academia, propiciaron la creación en 1925 de un fondo para premios y obras en euskera, el apoyo en 1955 a la “campaña herrizherri”, la aparición ese mismo año del suplemento en euskera de la revista *Príncipe de Viana*, y la creación en 1956 de la “Sección para el fomento del vascuence” dentro de la institución Príncipe de Viana.

Fue también en muchas ocasiones el ejemplo de la propia Academia y la defensa ante las instituciones navarras del euskera lo que provocó la actuación de éstas y, así en 1967 se decidió la impartición de clases

diarias de vascuence “en las zonas vascongadas o semivascongadas”, la concesión de subvenciones para escuelas de adultos, y el reconocimiento del euskera como mérito para los nombramientos de funcionarios forales en la zona vascófona. Se creó en 1969 la revista *Fontes Linguae Vasconum*. En 1970 se inicia la creación de centros educativos bilingües, y dos años después se aprueban las “Bases para la enseñanza y fomento del vascuence”. Finalmente, el 15 de Octubre de 1976 se crea la Cátedra de Euskera en la Escuela Universitaria del Profesorado de EGB.

La instauración de la democracia y la mera ordenación institucional que deriva de la Constitución de 1978 en Navarra, en relación con el euskera, ha sido fundamental la aprobación por el Parlamento de Navarra de la Ley Foral del Vascuence en desarrollo de la Ley Orgánica de Reintegración y Amejoramiento del Régimen Foral. Esta Ley Foral establece que el castellano y el euskera son lenguas propias de Navarra, y reconoce a Euskaltzaindia la alta consideración de “institución consultora oficial” a los efectos de establecimiento de las normas lingüísticas. El desarrollo y aplicación de la mencionada Ley Foral está encomendado a la Dirección General de Política Lingüística creada el pasado año. Destacan entre las actuaciones seguidas “el incremento en los últimos años de líneas bilingües en la enseñanza”, “la creación de servicios municipales de euskera” y la “puesta en marcha de planes de euskaldunización de la Administración Foral y local”.

El Gobierno de Navarra es consciente de lo mucho que resta por hacer para la recuperación e impulso del euskera, y, al suscribir este convenio viene a contribuir, junto a las demás instituciones, a la labor acometida por la Real Academia de la Lengua Vasca para forjar “un lenguaje literario unificado en léxico, sintaxis y grafía, que nutriéndose de la sabia de todos los dialectos, nos permita disfrutar de la literatura común como medio de rescatar la lengua de su retraimiento secular, haciéndola vehículo normal de relación y transmisión cultural en el mundo de hoy”.

Este fin fundacional que se viene cumpliendo cada día sea también el que nos mueva a las distintas instituciones políticas, sociales y culturales aquí presentes: desde opciones distintas, desde marcos diferentes, desde realidades propias y particulares, seamos capaces de cooperar en la consecución del lema de Euskaltzaindia “Ekin eta jarrai”!

Eskerrik Asko.

* * *

Jaun txit argi eta garaiok. Jaun-andreok:

Aurrenik nere zorionik beroena eman nahi nioke Esukaltzaindiari, baita neure esker ona adierazi ere, zeren euskarari buruzko bere ikerketa

lan zientifiko serioari esker erdietsi baitu Nafarroako Gobernuak eta Eusko Jaurlaritzak beren burua behartzea izenpetu berria dugun Hitzarmenaren bidez Erakundearen ihardun eta langaien finantzabide finkoa segurtatzera.

Sortu zenetik bertatik Euskaltzaindiak ez du inoiz falta izan Nafarroaren laguntza, beti euskara sustatzeko behar-beharrezko erakundetzat jo izan baitu.

Horregatik hartu zuen noski Nafarroako Foru Diputazioak 1919ko Irailaren leian erabakia “Oinatiko Batzarreak etorkizunean erakunde bat, Euskararen Akademia, sortzeko azaldu duen proiektua onesteko”. Harez geroztik ekintza sail luzea egin izan da Euskaltzaindiarekin elkar-lanean: 1925ean diru altxor bat eratu zen euskarazko lanak saritzeko, 1955ean “Herriz herri” kanpainari laguntza eman zitzaion, eta urte hartantxe *Bianako Printzea* kazetaren euskarazko gehigarria hasi argitaratzen, eta 1956an “Euskara sustatzeko Atala” sortu zen *Bianako Printzea* Erakundearen barrenean.

Maiz, Euskaltzaindiaren beraren exenpluak eta honek nafar erakundeen aurrean euskara defendatzeak ekarri zituzten erakunde hauek esku hartzea, eta hala, adibidez, 1967an erabaki zen egunero euskarazko eskolak eman zitezela “lurralde euskaldun nahiz erdi euskaldunetan”, eta euskara jakitea merezimenduzat aitortzea Foru Funtzionariak eskualde euskaldunean izendatzeko. 1969an *Fontes Linguae Vasconum* kazeta sortu zen. 1970ean ikastetxe elebidunak sortzen hasi ziren, eta bi urte geroago “Euskara Irakatsi eta sustatzeko” oinarriak onetsi ziren. Azkenik, 1976ko Urriaren 15ean Euskara katedra bat sortu zen OHoko irakaslegoaren Unibertsitate-Eskolan.

Demokraziaren allegaera eta 1987ko Konstituziotik heldu den instituzioen ordenazio soilak, euskararekiko funtsezkoa izan da Nafarroako Parlamentak Euskararen Foru Legea onestea, Foru Eraentza Birrezarri eta Hobeagotzeko Lege Organikoa garatzekoa. Foru Lege honek finkatzen duenez, bai euskara bai gaztelania, biak dira Nafarroako hizkuntza propioak, eta Euskaltzaindiari aitortzen zaio “erakunde aholku emaile ofizialaren” status txit gorena hizkuntz arauak finkatzerakoan. Aipatu Foru legea garatu eta ezartzea ihaz sortu zen Hizkuntz Politikarako Zuzendaritza Nagusiaren esku dago. Burutu diren ekintzetan, ezin aipatu gabe utzi dira “Irakaskuntzako lerro elebidunen gehikuntza”, “udaletako euskara zerbitzuak sortzea”, eta “Udal eta Foru administrazioak euskalduntzeko planak abiaraztea”.

Nafarroako Gobernuak ohartzen da oraindik lan handia dagoela egingizun euskara berreskuratu eta indartzeko, eta hitzarmen hau izenpetzearekin, bultzada eman nahi dio, beste erakundeekin batera, Euskaltzaindiak bere gain hartu duen proiektu honi: “hiztegiari, sintasian, eta

grafian batutako literatur hizkuntza bat moldatzea, euskalki guzien iturriez baliatuz, guzientzako literatura bat izateko bide izanen dena, hizkuntza bere mendetako bazterketatik atera eta gaurrengungo munduko hartu-emanetarako eta kultura transmititzeko bide normala izan dadin”.

Egunero betetzen ari den sortzetiko xede hori bera dugu akuilu hemen gertatu diren instituzio politiko, sozial eta kultural guziok: hautaera diferenteetatik, ingurune diferenteetatik, nor bere errealitate propioetik, gauza izan gaitezen Euskaltzaindiaren ikur-hitza gauzatzen lan egiteko: “Ekin eta jarrai”!

Eskerrik Asko.

EUSKALTZAINDIAK HERRI AGINTEEKIN EGINDAKO HITZARMENA

Oñati, 1989-X-7

*Jose Antonio Ardantza
Lehendakaria*

Agintari, jaun-andreak, Euskal Herri luze zabaleko jendeak, agur!

Lehendakari legez benetan atsegin dut gaur hemen zuekin egotea. Atsegin Euskal Herri zabaleko, Euskal Herri osoko jendez inguraturik nagoelako; atsegin gaurko bilkuraren ardatza guztiok batzen gaituen euskara delako; atsegin Oñatik Euskaltzaindia sortzeko borondatearen eta ahalmenaren gomuta dakarkigulako eta atsegin Euskaltzaindiaren etorkizuna ziurtatzen duen Hitzarmena sinatu dugulako.

Euskaltzaindiaren etorkizuna ziurtatzen dugun honetan, ordea, guztiz komenigarri zaigu Euskaltzaindia sortu zeneko garaia gogora ekartzea. Era askotara baita garai hura gogoangarri, eta gure egunotarako eta etorkizun hurbilerako eredugarri.

Euskaltzaindiaren sorreran ez baita aurkitzen, beste zenbait hizkuntz akademien kasutan bezala, hizkuntzaren txukuntasunaren ardura hutsa. Garai hartan euskarak bizi zuen egoeratik atera nahirik, Euskaltzaindiaren sorreran aurkitzen ditugun kezkak eta ardurak bestelakoak dira: erabilera, bere gizarte mailako status-a, bere etorkizuna ziurtatzeko borondatea, bere gaitasuna eta indarra gizarte bat definitzerakoan, jakintzaren arlo zabal guztietarako gaitu beharra. Ez da kasualitate hutsa, alderantziz baizik, Eleizalde bere hitzaldia Oñatiko Biltzarrean bi zatitan aurkeztu izana: euskara gizartearen baitan berreraikitzea, batetik, eta euskara hizkuntzaren tajuketa, bateratze ortografikoa, fonetikoa eta gramatikazkoa bestetik.

Oñatiko Biltzarra aipatu dut, eta ez ustekabeen. Euskaltzaindiaren sorrera ez baita gertakizun isolatua. Une gailena da, zalantzarik gabe, Euskal Herriarentzat eta bere kulturarentzat garrantzizkoa den katearen zati bat. 1918garren urteak mende honen hasieratik Euskal Herrian eta euskal kulturaren suspertzen joan ziren ideia, asmo eta proiektuak burutzea dakar. Aurreko mendearen bukaeratik eta mende honen hasieratik

pizturik bait zegoen euskal gizartearen barruan eta beronen jakintsu taldeetan euskararekiko ardura eta kontzientzia, euskararen batasunaren kezka, eguneratu beharrarena eta gainera euskal kulturari zor zitzaion mailara igoteko ikerketa, irakaskuntza, ikaskuntza eta epe laburrean uni-bertsitatea eraiki eta eskuratu beharra.

Sortuak ziren iadanik giro honetan: RIEV (*Euskal Ikerketen Nazioarteko* Aldizkaria), euskara katedrak, eta Eusko Ikaskuntza. Plazartuak euskararen batasun ortografikorako proposamenak. Euskaltzaindiaren sorrera ez da, beraz, gertakizun isolatu bat, mugimendu zabal baten garrantziko oihartzuna baizik.

Lehen esan dut garai hori gogoangarri eta eredugarri zaigula. Eta hori horrela zergatik den argitu gabe ez nuke geratu nahi. Lau arrazoi aipatuko ditut. Mugimendu honetan partaide eta aintzindari izan zirenen helburu nagusia Euskal Herriaren eta euskal gizartearen garapena eta aurrerakuntza ziren, bere buruaren jabe izateaz batera. Helburu hau lortzeko berriz, oinarria, kulturaren errota zuten: euskal kultura garatu eta garai berrietara egokitu. Eta horixe da, nire iritziz, garai eredugarri hartatik aurrea ikasi behar duguna. Ez dago Euskal Herriaren burujabetasunik euskal kulturaren eta bere garapenean oinarritzen ez bada.

Bigarrenez, beti gogoan edukitzekoa da garai hartako aintzindariak hain garbi ikusi zutena: ez dagoela euskal kulturaren garapenik eta aurrerakuntzarik euskararik gabe. Argi eta garbi adierazten du hori Eleizaldeak, bere Oñatiko mintzaldian.

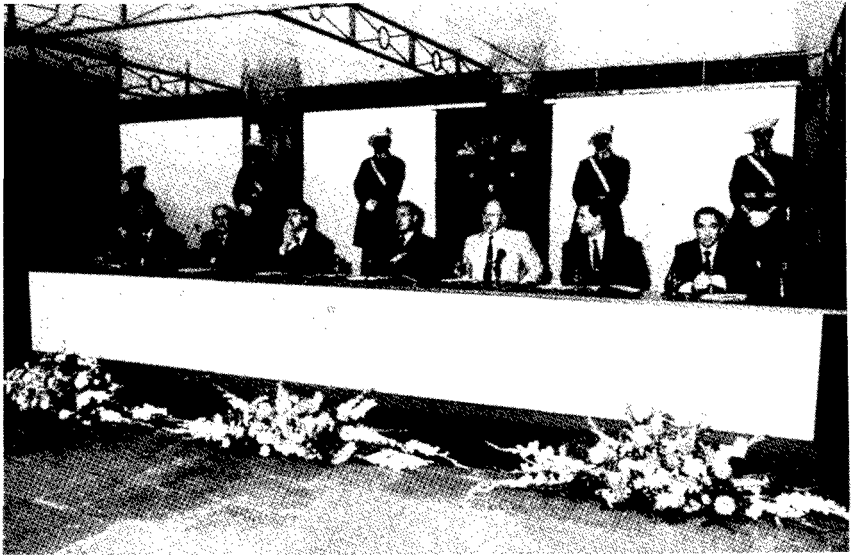
Lehen bi irakatsi hauek ezinbestekoak zaizkigu gaurko egoeran. Are gehiago, nire ustetan, hirugarrenez aipatuko dudana: mugimenduaren partaidetza zabala. Garai hartan ez dugu inor bazterturik ikusiko, ez zaio inori txartel politiko jakinik eskatuko, abertzaleak, liberalak, monarkikoak, integristak, guztiak elkaturik ikusiko ditugu. Gizarte osoaren partaidetza nabaria da: jakitunak, arduratutako pertsonak eta erakundeak, guztiek ekingo diote herrigintzaren deialdi berriari.

Laugarrenez eta azkenik: Mugimendu honek Euskal Herria suspertzea helburu bazuen ere etzuen bere begirada Euskal Herrira mugatu. Alderantziz baizik. Ongi jabeturik zeuden ez zegoela euskal kultura suspertzerik eta garatzerik mundu zabaleko kulturara begiak ireki gabe. Horren lekuko da, adibidez, RIEV aldizkariaren hizkuntz aniztasuna. Badirudi, eta ez da itxura bakarrik, Azkoitiko zalduntxoaren tradizioaren aria aurkitzen dela berriro.

Mende honen hasiera euskal kulturaren benetako pizkundearen lekuko izan zen. Pizkunde honek eman zuen fruiturik, eta batzuk behintzat aipatu nahiko nituzke: *Euskal Ikerketen Nazioarteko* Aldizkaria, Euskaltzaleen Biltzarra, Eusko Ikaskuntza, Euskaltzaindia bera. Ezin ahaztu,

ordea, RIEV, Eusko Ikaskuntza, Euskaltzaindia, eta Estatutua garai bereko kimu direla esatea, ez dela nahikoa. Gehiago esan behar da: guztiak enbor beretik jaiok dira, helburu bera dute, behar berberari erantzuten diote. Elkarrekiko batasunean osabetetzen dira.

Euskaltzaindiak eta Estatutuak iturburu bera dute. Estatutua bera inguru giro honetan kokatu behar da, eta ezin uler daiteke ingurugiro horretatik kanpo.

Ezkerretatik eskubitara: Eli Galdos Oñatiko Alkatea, Imanol Murua Gipuzkoako Diputatu Nagusia, Aladino Colin Nafarroako Gobernuako Lehendakaitza eta Barne Saileko Kondeilaria, Jose Antonio Ardantza Eusko Jaurlaritzako Lehendakaria, Jean Haritschelhar Euskaltzainburua, Rafael Iturriaga Bizkaiko Foru Diputazioko Diputatu Nagusi Ordea, Alberto Ansola Arabako Diputazioko Buru Ordea.

Bukatu aurretik, eta gaurko egunari berriro heldu baino lehen, esan behar da itxaropenez lortutako euskal kulturaren pizkundea etenda gelditu zela kanpoko erasoaz. Itxaropenari hegoak moztu zizkioten, etorkizun bizia ito egin nahi izan zuten, eta loratzen hasia zen pizkundea berriro lurperatua izan zen. Berriro urte luzetako atzerapena, ilunpea euskal kulturarentzat. Azken batez: euskal kulturaren garapenaren kaltetan gertatuko diren amorrua, haserre, maximalismo hutsalak, gorrotoa eta indarkeria.

Erasoak eraso, zapalketak irauten duen bitartean. Euskaltzaindiak mende hasierako ardura nagusienetakoa izan zenari lotu zion bere burua, eta 1968an jarri zituen euskara batuaren oinarriak. Honen inguruan arazo bat baino gehiago izan bada ere, hogeit hamar urte pasatxo bete diren honetan aitortu beharra dago euskararen eta euskal kulturaren onerako pausu garrantzitsua izan zela Euskaltzaindiak egindakoa. Guzti honetan ahaztu ezina da gure artean ez dugun Koldo Mitxelena jaunaren maisutza.

Goian aipatutako giroaren fruitua dugu 1918an sortu eta gaur hemen bildu gaituen Euskaltzaindia. Eta Euskaltzaindiaren sorrerak orduko giroa gogoratu eta egoera hartan guretzat eredu garriak diren irakatsiak azpimarratzen eraman gaitu. Azter dezagun guzti hori gaurko begiz eta etorkizunaren ikuspegiz.

Euskal gizarteak, Euskal Herriak gaur ere bere garapenerako eta aurrerapenerako kultura behar du oinarri: bere kultura izan baita beste edozein definizioaren gainera Euskal Herria mugatu, eta izendatu duena. Kultura izan da Euskal Herriaren bereizgarri; ez da izan bere aberastasuna; ezta ere bere botere politikoa; ezta sekula lortu gabeko batasun politikoa. Historian zehar suertatu zaizkion zatiketa politikoko guztien gainera kulturalak biltzen gaitu. Eta honi eutsi behar diogu beste edozein gainera. Mende hasieran ere kultur batasunetik sortu zen asmo politikorik, eta baita jaio ere Estatutuaren asmoa. Baina asmo politikoko honek ez du ez orduan eta ez gaur zentzurik kulturazko kokagunetik, euskal kulturaren iturburutik kanpo. Ez dezagun beraz sekula ahaztu zer den lehengo eta zer bigarren, zer iturburu eta zer ondorio, zer helburu eta zer tresna eta bide.

Orduan bezalaxe, ordea, gaur ere euskal kulturak euskara du, izan behar du ardatz. Euskara hizkuntza; komunikabide, jakinbide, eta bizitzako edozein egoeratarako gaitutako euskara. Mundu zabalera eta edozein kulturatarako emaitzetara zabalik dagoen euskara. Eta guzti horietan ikasi eta jasotako, bere galbahean pasatu eta bere errotan ehotuz, euskal gizartearentzat euskal mundu sinbolikoa gorde, jaso, berritu, eraberritu, landu eta birsortu behar du.

Euskaradun Euskal Herria izan behar du, besterik ezin den bezala, lotsarik gabea. Maximalismo eta marginalizazio guztitik aparte. Euskara ez baita sator-zulotan gordetzeko, ezta marginalizatutako sekta-hizkuntza bihurtzeko ere. Gizarte bizitzako normaltasuna da eta euskarak irabazi behar duen apustua, honetarako beharrezkoak diren pauso guztiak lotsarik gabe, konplexurik gabe emanez. Euskara ez baitugu ez bitxi zaharren kutxan gordetzeko, ezta batzuren usteen nolabaiteko iraultzaren ikur bezala erabiltzeko.

Euskara herriaren ondarea dugu. Euskara herriari aberastasun bezala eskaini behar diogu, etorkizuna moldatzeko beharrezko lagungarri gisa,

hemen bizi den edonorentzat bere buruaren ulermena moldatzeko beharrezko erreferentzia bezala. Eta guzti honetarako euskarak badu zer eskaini jakintzarako bere gaitasunaz beste, administrazioarako bere gaitasunaz beste, komunikabideetarako bere gaitasunaz beste, giza bizitzari zentzua emateko nahitaezkoa den mundu sinbolikoa.

Euskaltzaindia sortu zeneko garaiko giroak beste zerbait ere erakusten digu: euskal kulturak eta euskarak guztion partaidetza eskatzen duela. Euskararen eta euskal kulturaren bitartez beharrezkoa da herrigintzan denok parte hartzea. Euskara guztiona da, ez batzurena bakarrik. Agian hauxe da irabazteko daukagun apusturik nagusia: Euskal Herriko talde guztiek, alderdi guztiek, edozein pentsamentutako andra-gizonek euskara beraien arazo, ardura eta erantzukizuntzat hartzea. Euskarak ez baitu ezer kentzen, eransten baizik. Euskarak ez baitu inor txirotzen, aberasten baizik. Euskarak ez baitu inor txikiago egiten, handitzen baizik.

Euskaltzaindiaren etorkizuna ziurtatu nahi dugun honetan, bere sorre-ra garaia eta giroa gogoratuz lau haizetara dei egitea, dei ozena egitea beharrezko iruditzen zait: orain dela hirurogeitamar urte bezala guztiok elkar har dezagun, guztiok elkar gaitezen euskal kulturaren etxea eraikitzeko, eusko pizkunde berriari hats emanez. Eusko pizkunda euskararentzat!!! Ez dago euskal kulturarik euskararik gabe!!! Ez eta euskararik euskal kulturarik landu gabe. Gure aurrekoak egiteko gai izan zirena har dezagun eredu, bezala horretarako inoiz baino baldintza hobekak baititugu. Gure belaunaldiak ez du barkamenik izango euskal kulturaren pizkundan elkar harturik lan egiteko bideak aurkitzen ez baditugu.

Gaurko ospakizun honetan Bidasoaz honuzko Euskal Herrietako Erakundeak orain 70 urte elkarri emandako hitza betez elkartu gara. Hurrengo ospakizunean euskarak senide egiten gaituen alde bietako euskaldunak bilduko garen itxaropenik ez dut galtzen.

Gaindi dezagun zoritxarrak historian zehar ekarritako etena. Bat egin dezagun orain hirurogeitamar urte egindakoarekin ordukoek aurreko etena gaindituz Azkoitiko zalduntxoekin lotura egin zuten bezala, honela Euskal Herriaren kondairazko bizitzari iraupen berritua emanez. Eta hori Eusko Ikaskuntzak berarentzat hartu zuen esanari jarraiki, eta ez beste ezeri:

“Bekoak goikoa
Eskondu leidi
Ta txikiak andia
Benzi leidi
Asmoz ta jakitez”.

Mila esker guztioi.